

ODNOSI HAECKEL — BUČIĆ

Ante Tadić

UVOD

Učenjak, istraživač prirode, ne može da bude bez pokreta. Nje- ga goni unutrašnja sila da se kreće u svijetu prirode da bi je iz bliza promatrao, da je sagleda sa svih strana, da je uoči kakva je. Bez tih osobina ne može da dođe do pravog naučnog izražaja nijedan prirodoslovac.

vje Ranijih godina, osobito u osamnaestom i devetnaestom vijeku, bilo *v* i takvih učenjaka koji su o prirodi pisali ne pokrenuvši se dalje od radnog stola u svom kabinetu, poznavajući prirodu vrlo površno, iz daleka, ne ulazeći u nju da bi proučili one promjene koje se u njoj dešavaju a takva zbivanja baš jesu ono glavno što se u prirodi ima da promatra, dakle, njeno stalno kretanje.

vje Prvi podstrek za promatranje promjena u prirodi dao je ve- liki engleski, zapravo svjetski, prirodoslovac Charles Darwin (1809—1882) izdavanjem svoga kapitalnog djela »Postanak vrsta« 1858. poslije svojih dugih lutanja po morima i kopnima raznih krajeva svijeta. Pobuđeni njegovim izlaganjima prirodoslovci Evro- pe počeli su zalaziti u prirodu po uzoru ovog velikog čovjeka na polju nauke, koji *v* svojim djelom »Put jednoga prirodoslovca oko zemlje« (1831—1836) otkrio postanak vrsta koje su se različito raz- vijale pod raznim ekološkim okolnostima na raznim položajima Zemljine kugle.

Stopama velikog Darwina pošao je i Dr Ernest Haeckel (1834—1919), njemački učenjak, saučesnik velike pomorske ekspi- ditione po oceanima i velikim morima, istražujući mnoge do tada nepoznate organizme (*sl. 1*). Poznata »Challengher« ekspedicija 1872—1876. pod vodstvom W. Thomsona otkrila je naučnom svijetu neopisivo bogatstvo raznih sitnih jednostaničnih životinja, do ta- da nepoznatih, kao i višestaničnih beskralježnjaka, čiji su oblici tijela zainteresirali veliki broj učenjaka a zadivili oči široke jav- nosti, koja je imala prilike da vidi njihove slike u sjajnim Haec- kelovim kao i drugih učenjaka štampanim knjigama i atlasima.

Sl. 1. Ernest Haeckel

Sl. 2. Grgur Bučić

Haeckel je zalazio i u Sredozemno more, pa i u naš Jadran da i u njima otkrije mnogo toga što do tada nije bilo poznato. Put ga je naveo i na otok Hvar u društvu svojih učenika, kasnije poznatih zoologa Dr. Ottona Hertwiga i Dr. Richarda Hertwiga. Na naš otok nije došao tako iznenada niti iz neobaviještenosti. U grad Hvar došao je znajući za njega po glasuu meteorologa i zoologa Grgura Bučića (1829—1911) za koga se bilo pročulo da je odličan poznavalac raznih prirodoslovnih grana kojima se zanimao i da redovito šalje u Beč Centralnom zavodu za meteorologiju i zemaljski magnetizam svoja tačna meteorološka promatranja. Osim toga Bučić se bio proćuo kao dobar skupljač i promatrač zoološkog svijeta na kopnu i u moru oko otoka Hvara, i da je svakom učenjaku koji ga je posjetio dobro došao. Naročito je bio postao poznat u svijetu umjetnim izgajanjem morskih spužava u uvali Sokolici na Hvaru, koji je posao u početku radio po savjetu i uputstvima Dr. Oscara Schmidta, poznatog stručnjaka za spužve, a poslije samostalno sa vrlo velikim uspjehom. La
10

Navedene Bučićeve osobine združile su velikog Haeckela i ovog našeg prirodoslovca amatera, koji je zbog svojih velikih zasluga na naučnom polju postao 1886. počasni doktor Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Gracu. Trajno ih je združio Haeckelov boravak u Hvaru aprila i maja 1871. Svakodnevnim odlaskom na more u traženju spužava i drugih organizama razvilo se neraskidno prijateljstvo i poštovanje između ova dva čovjeka nauke, koje je ostalo nepomućeno sve do Bučićeve smrti.

U svome radu »O ŽIVOTU I RADU GRGURA BUČIĆA«¹⁾ na strani 233. navodim: »Dugotrajne veze imao je Bučić i s Ernestom Haeckelom, koji je u aprilu i maju 1871. boravio u Hvaru, skupljajući u moru kraj Hvara i susjednih Paklenih otoka vapnenaćke spužve (sl. 2). Bučić mu je bio u svemu pri ruci i ta saradnja s tim velikim učenjacom bila mu je pravi praktikum za taj posao. Haeckel je tom prilikom otkrio dvadeset i jednu novu vrstu spužava, koje je naućno obradio. Iz nekih saćuvanih Bučićevih pisama i bilježaka doznaje se da je on više puta slao Haeckelu zoološki materijal potreban za predavanje na Sveučilištu u Jeni. Tako postoji nekoliko primjeraka tabelarnih uputstava s nazivima spužava, od kojih je neke već bio opisao Schmidt a ima i tabela drugih spužava koje je Bučić slao Haeckelu, preparirane u apsolutnom alkoholu.

Haeckel je neobićno cijenio Bučićevu pomoć u otkrivanju novih vrsta spužava, te pri oznaćavanju lokaliteta s »Insel Lesina« navodi i Bučićevo ime. Isto mu je tako zahvalan i za slanje već poznatih vrsta spužava.

DOPISIVANJE HAECKEL — BUČIĆ I RAZNE BILJEŠKE

U Centru za zaštitu kulturne baštine u Hvaru²⁾ nalazi se dosta pisanog materijala po kome se mogu iznijeti odnosi između Haeckela i Bučića. Na žalost, utvrđeno je da je nešto od bivše ko-

respondencije ova dva prirodoslovca nestalo uslijed raznih okolnosti jer se ona nije dovoljno čuvala prije osnivanja Historijskog arhiva sadašnjeg Centra.

U zaostaloj korespondenciji ima i takvih koncepata pisama za koja se ne može tačno ustanoviti da li su pisana Haeckelu ili nekom drugom učenjaku koji je po struci bio profesor i titulirao ga sa (*Hochwohlgeborener Herr Professor*« a nigdje nije radi evidencije označavano na njima da li je pismo bilo upućeno Haeckelu ili nekom drugom profesoru s kojim se dopisivao u naučnom pogledu. Takvi su bili Krauss, Schmidt, Unger, Braun, Brunner, Graff i drugi, pa se baš radi toga iz zaostale korespondencije ne može uvijek otkriti kojoj su ličnosti bila ta pisma upućena, negdje se to može magaćati po sadržaju pisma. Ima i takvih koncepata na kojima nema oznake ni mjeseca ni godine. Prema tome, šteta je, što se ovom prilikom ne mogu iznijeti svi dokumentovani podaci o prijateljskim odnosima između Haeckela i Bučića. Za to nepotpuno iznošenje jedan dio odgovornosti spada i na samog Bučića pošto su neki koncepti ostali anonimni. Moguće da bi se u Haeckelovom muzeju u Jeni našlo nešto originalnih Bučićevih pisama, ukoliko je tamo sačuvana i registrovana sva Haeckelova korespondencija sa raznim učenicima.

Po ovome materijalu nađenom u biblioteci Centra, za koji smatram da nije potpun, nemoguće je najtačnije ustanoviti njihove međusobne odnose.

Ovom prilikom neće biti iznijeta samo nađena korespondencija već i neke bilješke iz izvještaja o zoološkom materijalu što ga je Bučić slao Haeckelu. Sve će biti iznijeto po godinama.

*

U jednom Bučićevom rukopisu, pišanom na tabacima papira kancelarijskog formata, o uzgoju spužava u moru, sastavljenom na talijanskom jeziku 1868. pod naslovom »*Posjeta Sokolici*«, pa dalje pod datumom od 16. siječnja 1869. nastavljenom 25. siječnja 1870 — kao dodatak sa strane — nalazi se izvještaj o nekoj spužvi koju je pronašao i promatrao svojim mikroskopom sa uvećanjem od 300 puta.³⁾ Pošto nije bio siguran koja je to vrsta spužve, poslao ju je Dr O. Schmidt u da bi je determinirao, ali je njegov odgovor bio negativan. Kasnije ju je Bučić poslao Haeckelu, ali ni on nije mogao odmah dati siguran odgovor o kojoj se vrsti spužve radi. U zagradi ispod rukopisa stoji da ju je Haeckel prilikom svoga odlaska iz Hvara odnio sa sobom. Na žalost, nije napisan datum njegovog odlaska.

Dalje u istom rukopisu pod N. B. stoji da je Haeckel odredio ovu spužvu kao novu vrstu, ali naziv nije zaveden.⁴⁾

Napomena: Naprijed navedeni materijal o uzgoju spužava nije bio u Centru, naime, u ondašnjem Historijskom arhivu 1959. kako se je ova ustanova onda nazivala, kada sam skupljao podatke za obradu štampane monografije »O životu i radu Grgura Bučića.«

Izgleda da je spomenuta spužva po Bučićevom mišljenju bila neka vrsta *SUNNOMINATAE*, kako je u rukopisu zabilježeno.

U ovim bilješkama pod 2. travnja 1871, Bučić piše: »*Col Prof. Häkel visito il vivaio. Egli prende due esemplari delle spugne*«. — Sa strane, lijevo od bilješke navodi: »*Le cassette sollevate hanno tutte le spugne vive bellissime; il loro accrescimento é anche in generale notevole.*«⁵⁾

I u Bučićevoj meko ukoričenoj bilježnici na jednoj nepaginiranoj stranici pod 2. travnja 1871. nalazi se isti tekst na talijanskom jeziku o Haeckelovoj posjeti vivariju u Sokolici.

*

Iz slijedećeg pisma što ga je Haeckel uputio Bučiću jasno proizlazi da su oni bili već u dužem dopisivanju oko skupljanja zoološkog materijala koji mu je on slao, ali tih pisama nema.

Ovo pismo kao i ostala, jednog i drugog, biti će iznijeta u predvodu. U originalu ona su na njemačkom jeziku.

»Jena, 20. lipnja 1874.

Poštovani prijatelju!

Najljepše Vam zahvaljujem na Vašem prijateljskom pismu kao i na dobroti što ste mi poslali raznovrstan zoološki materijal.

Rhadosoma, *Fyvanella*, *Ascinella*, sa *Palythoa* i zanimljivom *Hyandylia* imaju veliku vrijednost, s kojima se obogaćuje naša zbirka. Za izdatke što ste ih imali za špiritus, flakone i drugo, šaljem Vam 32 forinta, o čemu ćete mi poslati priznanicu. Ostatak sume upotrebite za skupljanje ostalih interesantnih životinja, na koje budete slučajno naišli. U tome nemojte žuriti. To možete učiniti, kada Vam bude zgodno, tokom slijedeće zime (1875). Narocito interesa imam za spužve, crve (*Bonellia* i *Phacromosa*) i rijetke *Echinoderme*, što bi mi bilo osobito drago.

Vaša teorija o položaju spužve *Orula* vrlo je jasna.

Dobro se osjećam. Samo imam mnogo da radim! K tome Vama mnogo srdačnih pozdrava, Vašoj ljubaznoj obitelji, Padre Bonagraziji⁶⁾, gospodinu Braunu⁷⁾. Primate srdačne pozdrave i opet Vam mnogo zahvaljujem.

Haeckel

P. S. Molim za namirnicu pisanu Vašom rukom, da mi je pošaljete.«

Napomena. Iz sadržaja ovog pisma jasno se vidi da je u Bučićevoj zaostavštini postojalo pismo u kome je pisao Haeckelu o navedenoj spužvi *Orula*. Velika je šteta što to pismo nije nađeno jer bi nam tada bilo poznato što je Bučić navodio o tom organizmu. Isto je tako šteta što nije nađen koncept popratnog pisma u kome je Bučić naveo sve ono što je poslao Haeckelu u tom paketu s raznim morskim organizmima.

— Ovo Haeckelovo pismo pisano je na običnom papiru za pisma. Papir je požutjeo i potamnio, napadnut je gljivicama i na nekoliko mjesta je probušen. Mastilo se vidi skroz kroz cijelu površinu papira.

— Namirnica, što ju je Haeckel poslao Bučiću, na njemačkom jeziku, da je prepíše i potpiše, u prevodu glasi:

»NAMIRNICA

Iz kase Zoološkog muzeja u Jeni 32 forinta — trideset i dva forinta (*Gulden*) = dvadeset talira za zbirku morskih životinja u alkoholu koje sam primio potvrđujem.«

*

Bučić je vodio posebne bilješke u jednom podebljem notesu o novčanim izdancima što ih je imao prilikom skupljanja i odašiljanja naučnog materijala raznim učenicima. Tako 1876, na strani 232, nalazi se naslov »HAECKEL 1876«. Tu je Bučić zabilježio da je neki Toni izvršio određeni rad⁸⁾ u Sokolici za Haeckela, i da mu je za to platio 80 novčića.⁹⁾ Dalje su navedeni troškovi oko slanja materijala u Trst i to za brodarinu, carinske troškove, prijevoz, razne kemikalije, limene kante, flaše i špiritus. Za svaki predmet označena je novčana vrijednost. Slični podaci o utrošku za Haeckela zabilježeni su i na stranama 234, 235 i 236. — Na strani 237 stoji opet napisano »HAECKEL 1876«. I ovdje je navedeno sve ono što mu je otpremljeno. Tu su navedeni beskraljčnjaci: *BRYOZOA*, *AVICULA*, *ARGONAUTA* itd. kao i razne spužve. Sve je bilo otpremljeno u špiritusu. Na strani 240 pod naslovom »HAECKEL 1877« Bučić navodi ponešto o lovu i radu sa spužvama na raznim mjestima u moru, i to:

- 1) Spužve položene na dno 18. siječnja 1877.
- 2) Spužve ulovljene gornjeg datuma.
- 3) Spužve na školjkama ulovljene na 11. veljače 1877.
- 4) Spužve ulovljene listopada 1877. i posebno označene.

*

Naden je spisak pod naslovom *KALKSCHWÄMME* (Haeckel)

Ovaj spisak sadrži naslove 39 raznih vrsta vapneničnih spužava po njihovom prirodnom sistematskom redu. Razrađen je tabelarno sa potrebnim podacima.

Napomena. Spisak ovih spužava Bučić je svakako prepisao iz Haeckelovih djela i njega se pridržavao pri rasporedu odabiranja materijala koji je slao u Jenu njemu lično. Kasnije je po Haeckelovom zahtjevu slao spužve Schulzeu u Grac.

— U slijedećem pismu Haeckel se obraća Bučiću za izvjesne usluge.

»Jena, 24. listopada 1877.

Dragi gospodine Bučiću!

Uskoro ćete primiti štampane govore koje želite imati. Isto tako tablice o prirodi koje su uzete u obzir. Trenutno sam zauzet jednim velikim radom oko meduza. Ukoliko preko zime, slučajno ulovite (može i veljače) kakvu veću meduzu oko Hvara, naravno da to može biti *RHIZOSTONA*, *CEPHEA*, *ZANYBDOA*, *TYNEA*, pošto niko drugi osim Vas ne može da izvrši ovaj zadatak, mogli biste taj posao da izvršite za 1—2 dana, pa da materijal stavite u tekućinu /2 unce alauuma, 2 unce kuhinjske soli/ (uz nekoliko grama sublimata) na tri vinske flaše pune vode. Sve izdatke vrlo rado ću Vam nadoknaditi, isto tako za sve ono što ćete mi sakupiti.

Dobro se osjećam, nadam se i Vi isto tako.

Primitite mnogo pozdrava, kao i Vaša ljubazna obitelj i Padre B. G.¹⁰⁾

Vama vjerni
Ernst Haeckel

Slijedeće tri do četiri godine posvećujem se obradi *RADIOLARIJA*, sa Challenger ekspedicije,¹¹⁾ imam 100 zbirki ipak mislim da neću biti gotov. Napisao sam samo dva egzemplara; ukoliko ih budem dobio, jedan ću Vam poslati.

Najljepše Vam zahvaljujem za sve ono što mi stalno šaljete. Sada sam doznao da profesor Franjo Eihard Schulze radi u Gracu na spužvama, i to marljivo, prema tome se nadam, pa Vas molim, da mi pošaljete nekoliko primjerala u vinskom alkoholu (40—50 procenata). Da bi se spužve održale, dodajte alauuma. Prema tome, molim Vas, sve spužve za mene skupljene, pošaljite prof. F. Schulzeu u Grac. O tome sam mu već pisao, pa štaviše, stavio sam mu na raspolaganje sve moje ovdašnje zbirke spužava.«

m
Napomena. Poslije zaključenog pisma i potpisa autor je nastavio citirati dodatak na trećoj stranici. Pred navedenim dijelom pisma nije bilo uobičajenog P. S. a po završetku nije bilo posebnog potpisa.

— Iz ovog pisma jasno se vidi da je morao postojati koncept Bučićevog pisma u kome je stajalo da moli Haeckela da mu pošalje svoje štampane govore. Ti su govori nađeni i čuvaju se u Bučićevom kabinetu, u Centru. Dalje morali su postojati koncepti Bučićevih pisama upućivanih Haeckelu svaki put prilikom slanja naučnog materijala.

Papir citiranog pisma sasvim je požutjeo. U sredini — na spojnici dviju stranica — papir je dosta pocijepan i rupičav od parazita. Na obim stranama je iscijepan i zalijepljen prozirnim papirom.

*

Kada je Haeckel u travnju 1871. posjetio Hvar u cilju istraživanja koje vrste spužava žive u moru oko ovog otoka, bili su s njime i dva mlada asistenta, već spomenuta braća Hertwig. Svi ovi učenjaci stanovali su u samostanu O. O. Franjevacâ jer u to vrijeme u gradu Hvaru nije bilo podesnog ugostiteljskog lokala za stanovanje. Haeckel se je tada zadržao na našem otoku oko dva mjeseca istražujući morski život oko njega. Otuda veliko prijateljstvo sa stariješinom samostana padre Bonagraziom.

Haeckel se je po prirodi svoga posla stalno družio s Grgurom Bučićem, koji mu je bio mnogo pri ruci u istraživanju spužava. Ovaj poznati evolucioniista naročito ga je cijenio kada je upoznao njegov naučni rad na umjetnom uzgajanju spužava u Sokolici, koju je posjetio nekoliko puta. Vjvariij u toj uvali oduševljavao je Haeckela pa ga je baš zato češće posjećivao i stručno razgledavao. Bučić mu je poklonio nekoliko primjeraka dobro uzgojenih spužava, koje je odnio sa sobom u Jenu, gdje su mu služile prilikom sveučilišnih predavanja.

Svakako da je u pogledu uzgajanja spužava morala postojati i nekakva korespondencija između ova dva prirodoslovca, naročito onda kada se Haeckel po povratku iz Hvara nalazio u Jenu. To se zaključuje i po tome što je bilo nađeno jedno pismo u kome se Bučić obraća Haeckelu 10. siječnja 1879. On ga detaljnije izvještava o uzgajanju spužava. To sam pismo imao u ruci kolovoza i rujna 1959. prilikom skupljanja materijala za obradu Grgura Bučića i spomenuo ga na strani 230 svoga rada¹²). Kada sam skupljao materijal za pisanje ovog sadašnjeg rada, spomenuto pismo nisam našao.

— Haeckel, uvijek pažljiv prema Bučiću, svakako da mu je odgovorio na to pismo naučne sadržine. Odgovor nije nađen.

*

Ovaj veliki učenjak nekoliko je puta obradovao Bučića svojim fotografijama.

Kada mu je poslao svoju prvu fotografiju ne možemo navesti datum, dok na druge dvije to je zabilježeno. Moguće da je prva primljena fotografija bila baš ona sa njegovim potpisom, koja je podesna da se drži na pisaćem stolu, i nalazi se u Kabinetu G. Bučića.

Ipak prije navođenja datuma poklanjanja Haeckelovih fotografija treba navesti datum 10. siječnja 1871. kada je Bučić poslao fotografiju svoje kćerke, na čijoj je poledini napisao svojeručno: »*Lisbeth Haeckel geb. 10/I 1871.*«

— Na jednoj od svojih fotografija Haeckel je napisao:

»*Impavidi progredicimus*

Ernst Haeckel«

»*Seinem verehrten Freunde*

Herrn Gregor Bucchich, Lesina

Jena 1880.«

Napomena. Gornje latinske riječi napisane su mastilom. Dolje ispod svog potpisa nastavio je njemački olovkom.

— Postoji u kabinetu i jedna Haeckelova fotografija sa datumom od 16. veljače 1894. uz njegov potpis.

*

Povodom nastupanja Nove godine 1898. Bučić je pismom ili telegramom zaželio Haeckelu svako dobro. Ovaj, prijateljski oduševljen tim gestom, zahvaljuje mu se ilustrovanom dopisnicom na kojoj je štampan ovaj tekst:

»Jena: *Paradies-Panorama*

Wie ist doch die Erde so schön, so schön!

Das wissen die Flüß' Und Seen;

Sie malen in klaren Spiegel

Die Gärten und Städt und Hügel,

Und die Wolken, die drüber gehn.

Reinick

*Besten Dank für Ihren freundlichen
Glückwünsche, die ich von Herzen erwidern.*

Ihr alte Ernest Haeckel.

Napomena. Koncept Bučićeve čestitke nije nađen. Zahvala je pisana Haeckelovom rukom.

— U vezi prijateljskih odnosa ova dva naučna radnika vrijedno je spomenuti Bučićovo interesovanje za Haeckelova djela. U tom smislu postoji ovaj pisani koncept:

»Bibliografskom institutu

Leipzig

Javljam Vam da sam Vašim posredovanjem primio 1. i 2. svesku Haeckelove knjige »*Kunstformen der Natur*«. Molim da mi pošljete 3.—5. sveske. Iznos u novcu odmah ću poslati.«

Napomena. Na konceptu te obavijesti porudžbine Bibliografski zavod u Leipzigu dne 17. kolovoza 1899. izvještava Bučića:

»Na Vašu dopisnicu od 13. o. mj. javljamo Vam, da smo od gosp. Profesora Haeckela ovlaštene da Vam pošaljemo 3. svesku Haeckels »*Kunstformen der Natur*«.

Cim knjiga izade, Vi ćete je dobiti.

Uz veleštovanje

Bibliografski institut«

— Po primitku jedne od svezaka Haeckelovog djela »*Kunstformen der Natur*«, Bučić je javio slijedeće:

»Primljeno od izdavača i knjižare.

Za velikodušno slanje Vašeg djela »*Kunstformen der Natur*« najtoplija hvala.

Sa srdačnim pozdravom
odani G. Bučić

4. svibnja 1904.

Uglednom Bibliografskom institutu
Leipzig«

— Nađen je koncept jednog pisma na komadiću prozirnog papira donjeg sadržaja, upućenog Haeckelu bez označenog datuma:

»Vrlo poštovani gospodine profesore!

Najljepše zahvaljujem na dobroti što ste mi poslali Vaša predavanja »*Der Kampf um den Entwicklungs-Gedanken*«.

Vašu sliku iz treće životne epohe i dvije druge primio sam.«

Napomena. Ova posljednja rečenica precrtana je na konceptu sa dvije kose linije, pa dalje nastavlja:

»Smatram da ću dobiti Vašu sliku iz treće životne epohe koju ću smjestiti uz one druge dvije.«

Napomena. Koncept ovog pisma na ovom prozirnomo papiru — omotu nekog časopisa, koji je Bučić primao — nosi poštanski pečat 3/7 1905 Hvar. Još se na njemu raspoznaje adresa talijanski pisana pisaćim strojem: *Sign. Gregorio Bucchich Lesina*. Dakle, iz ovoga se može zaključiti da je to pismo bilo upućeno Haeckelu poslije gore naznačenog datuma na poštanskom pečatu.

— Opet je nađen jedan koncept pisma bez datuma, svakako upućenog Haeckelu, pošto on nije slao direktno Bučiću svoje knjige, već preko Bibliografskog instituta u Leipzigu.

Pošto se u pismu spominje regeneracija kod insekata, vjerojatno je da se Bučić bio obratilo na Haeckela kao poznatog biologa da mu nešto odgovori u vezi tog interesantnog pitanja. Evo tog kratkog pisma.

»Visoko-poštovani gospodine profesore!

Molim Vas, ukoliko Vam to ne smeta, poručite mi drugu svesku Haeckelovog djela »*Kalkschwämme*«.

Imam još jednu molbu. Poznato je kod insekata, kada izgube noge da su oni u stanju da ih regeneriraju?

Očekujem Vas u kolovozu¹³⁾

Napomena. Na konceptu nema potpisa ni datuma.

— Još jedno Bučićevo pismo bez datuma upućeno Haeckelu.

»Vrlo poštovani gospodine profesore!

Hvala Vam hiljadu puta na dobroti što ste mi poslali II svesku Haeckelove knjige »Kalkschwämme« i odgovor na moje pitanje u vezi regeneracije insekata.

Prema Vogtu gubitak lažljivih nogu kod larve *LEPIDOPTERA* nema utjecaja na razviće insekata u stadijumu imago. Prave noge se više nikada ne regenerišu.

Kod mene se radi o insektu sa potpunom metamorfozom *BACILLUS ROSSII*. Gospodin dvorski savjetnik Brunner navodi (u *PRODRUMUS ORDNUN. ORHOPTERES*) da to nije rijetkost u ovoj familiji (*PHASMODEA*), gdje dolazi do zakržljivosti i povišenog skraćivanja pojedine noge. 77

Slučaj s nogama kod *BACILLUS* događa se prije posljednjeg presvlačenja.

Imam jedan lokalitet gdje se ove životinjske nalaze u prirodi (posjećivan od ptica).

Ove godine našao sam više primjeraka, pri tome mnoge primjerke bez nogu, osim toga mnoge sa skraćenim nogama.

Izgleda da noge gube prije posljednjeg presvlačenja.

To je jedna osobina insekata kojom se bliže krustacea.

Bilo bi dobro obratiti pažnju i slijedeće godine.

Sutra idem na svjetionik na otočiću Duga, gdje ću naći izvjestan materijal i poslati Vam ga. Mislim da ste primili sandučić sa *BLUROBRANCHUS*?

Istovremeno poslao sam profesoru Schulzeu jednu veliku zbirku spužava. Da li ih je primio?

Prilikom podizanja kabela¹⁴) našao sam neke vrste spužava, moguće nove.

Želio sam da prisustvujem njegovom podizanju sa morskog dna, ali sam bio mnogo zauzet službenim poslovima, tako da je izgubljeno mnogo dragocjenog materijala.

Moja obitelj uzvraća na Vaše prijateljske pozdrave uz puno visoko poštovanje.«

Napomena. Sa sigurnošću se može navesti da je gornje pismo Bučić uputio Haeckelu, iako nema potpisa na konceptu, jer mu se zahvaljuje za knjigu »KALKSCHWÄMME«. Uz to spominje spužve poslane Schulzeu, prema ranijem sporazumu, kako smo doznali iz jednog Haeckelovog pisma upućenog Bučiću, da ih šalje u Grac.

Na žalost, Haeckelovo pismo, kao odgovor Bučiću, o regeneraciji insekata nije nađeno. Šteta, za taj naučni materijal! Nije nađeno ni popratno Bučićevo pismo Haeckelu, kada mu je poslao organizam *BLUROBRANCHUS*.

POSVETE NA KNJIGAMA

Prilikom svoje posjete Hvara 1871. Haeckel je lično predao Bučiću svoju knjigu »LEBEN IN DEN GRÖSSTEN MAEERESTIEFEN« sa posvetom na koricama: *Meinem Gregorio Bucchich zum freundlichen Erinnerung.*

Lesina 22/3 71

Haeckel«

Napomena. Ove riječi posvete svakako da je autor napisao još mjeseca ožujka u Jeni, pošto je on u Hvaru boravio travnja i svibnja 1871. godine.

Na knjizi »ERNESTO HAECKEL, Professore all'Università di Jena »Il monismo quale vincolo fra religione e scienza«, Torino 1895 (prevod od talijanskog pisca Amedeo Herlitzka) napisao je na prvoj unutrašnjoj strani: »Al suo stimatissimo amico il meritissimo Dottore (hon. c.) GREGORIO BUCCHICH Filosofo e Naturalista.

(Lesina, Dalmazia)

Ricordo dell' autore

Ernesto Haeckel

(Jena)«

— Na svojoj brošuri »ERNST HAECKEL: Fritz Müller-Desterra, »Ein Nachruf« piše na vanjskoj strani mekih korica:

Herrn

Dr. phil. h. c. Gregor Bucchich

(Lesina)

mit freundlichen Grüßen

Ernst Haeckel

Jena, Juli, 1897.«

1P Na svome djelu: »~~Deer~~Sea Keratosa« a na drugoj unutrašnjoj strani autor je napisao:

»Seinem

hochverehrten Freunde

Herrn Dr. phil. Gregor Bucchich

dem verdienstvollen unermüdlichen »Eremiten der

Wissenschaft« in Lesina mit herzlichen Grüßen

Ernst Haeckel (Jena)«

Haeckel je poklonio Bučiću 28 svojih naučnih štampanih radova. Osim na naprijed navedenim još je na mnogima vlastoručna posveta.

POSLJEDNJE HAECKELOVO PISMO

Povodom Bučićeve smrti 11. siječnja 1911. godine, Haeckel je izrazio saučešće njegovoj obitelji ovim dirljivim pismom:

»Obitelji umrlog Dr Grgura Bučića (Hvar)
Jena 12. siječnja 1911.

Osjećajem duboke žalosti doznao sam preko jednog telegrama iz Heidelberga za smrt moga visokopoštovanog i ljubljenog prijatelja u Hvaru Dr. Grgura Bučića. Kada sam u ožujku i travnju 1871. radio u samostanu u Hvaru sa svoja dva učenika, sadašnjim profesorima Oskarom Hertwigom (Berlin) i Richardom Hertwigom (München), i polazili na mnoge ekskurzije, imamo da zahvalimo pokojniku što nam je bio pri ruci potrebnim priborom.

Svojom unutrašnjom ljubavlju, njegova izvanredna zapazanja, njegov talenat, njegovo poznavanje prirode, poznavanje prirode oko otoka Hvara, naročito morske faune Jadranskog mora, stavljalno ga je u najbolje austrijske prirodoslovce. Ja ću na ovog ljubljenog prijatelja, iskrenog druga sačuvati vječitu i zahvalnu uspomenu.

Prof. Dr. Ernst Haeckel«

ZAKLJUČAK

Odnosi između Haeckela i Bučića nisu bili samo kurtoazni, ne, oni su bili srdačni. To je bila stvarna saradnja između naših i inozemnih učenjaka na polju prirodnih nauka. Istina je, tu saradnju nije naš Bučić održavao samo s Haeckelom, ona se razvijala u najboljim odnosima sa velikim brojem drugih inozemnih prirodoslovaca koji su bili spominjani u momu radu »O životu i radu Grgura Bučića« a koje sam djelimično naveo i ovom prilikom.

Slično, kao što je Haeckel u svojoj korespondenciji izražavao svoje veliko poštovanje prema Bučiću, isto su ga tako cijenili i svi ostali prirodoslovci s kojima je dolazio lično u dodir ili preko pisama o čemu u Centru postoji velika dokumentacija. I Bučić je znao da poštuje sve one učenjake s kojima je dolazio u dodir.

Šteta što nije sačuvana sva ona velika Bučićeva korespondencija s mnogim inozemnim učenjacima, naročito s Haeckelom.

Iz nepotpunog broja sačuvanih a navedenih koncepta Bučićevih pisama i originalnih Haeckelovih pisama osjeća se da među njima postoji izvjesna praznina. Šteta! Taj dragocjeni materijal unio bi još više svijetla u naučne i ljudske odnose između ova dva učenjaka iz prošlog vijeka, koji su pronijeli dobar glas našem otoku u naučnom svijetu.

Danas se u kulturnom svijetu nastoji da se što više i što bolje organizira međunarodni dodir među učenjacima i kada se kroz izvjesno vrijeme bude o tome pisalo sa historijskog gledišta, svakako da se neće propustiti prilika a da se ne spomene ime Grgura Bučića koji je u prošlom vijeku bio jedan od onih koji su doprinosili takvim susretima.

Grad Hvar, možemo sa ponosom da istaknemo, bio je na našem jugu redovito stjecište učenjaka iz Evrope. Dakle, tu je bio pravi početak susreta rada na naučnom polju, gdje su mnogi učenjaci dolazili u lični dodir jedan s drugim. Posjećivanje Hvara od strane raznih učenjaka počelo je 1852. To je bilo vrijeme kada je Jadransko more postalo vrlo privlačno za inozemne zoologe, koji su u njemu tražili materijal za svoje proučavanje. Naročito im je bila privlačna morska oblast oko otoka Hvara, pa tako susrećemo profesora Gradačkog sveučilišta doktora Oscara Schmidta, da već te spomenute godine dolazi u Hvar, te u društvu dvojice učenih Hvarana, Botterija i Boglića, odlazi u uvalu Sokolicu, gdje traga u moru za crvom iz razreda kolutićavaca, nazvanog zvjezdam zeleni (*BONELLIS VIRIDIS* Rol.), od koje je vrste iskopao nekoliko primjeraka iz morskog dna. Ovaj Schmidtov uspjeh svakako da je imao za posljedicu, da je širi krug učenjaka nešto bliže doznao o ovom našem vrlo sunčanom otoku. To su, dakle, bili prvi dodiri inozemnih učenjaka s Hvarom. Schmidt nastavlja svoja naučna istraživanja po Jadranskom moru proučavajući morske spužve, loveći ih oko Hvara a godine 1864. premješta svoju stanicu za umjetno uzgajanje spužava na otok Hvar u uvalu Sokolicu.¹⁵⁾ Tako se još više rašćulo ime našeg otoka među inozemnim učenjacima.

Pregledajući u Bučićevom kabinetu preko stotinu znanstvenih djela, u kojima se govori o Hvaru, uglavnom učenjaka njemačke narodnosti, uvjerali smo se da je od svih jadranskih otoka on bio najviše posjećivan u cilju skupljanja i proučavanja raznovrsnog materijala, tj. prirodopisnih objekata i promatranja takvih pojava na njemu i u moru oko njega. Bili su posjećivani još otoci Lošinj, Pag, Vis, Korčula i neki drugi, ali u mnogo manjoj mjeri. Ipak je otok Hvar postao najpoznatiji u naučnom svijetu, o njemu je bilo najviše pisano u posebnim knjigama i u obliku članaka u raznim zbornicima.

Zanimljivo je navesti da je poslije Haeckelove posjete Hvaru 1871. i njegovog dvomjesečnog zadržavanja na njemu bilo napisano o ovom otoku tri puta više naučnih radova do 1911, tj. do Bučićeve smrti, od raznih prirodoslavaca, nego od 1852, kada je Schmidt došao na Hvar, do 1871. kada je Haeckel posjetio Hvar. Ime ovog učenjaka, naročito njegovo otkriće dvadeset i jedne vrste novih morskih spužava i raznih drugih organizama pobudilo je i ostale druge tadašnje učenjake da na otoku Hvaru i u moru oko njega izvode svoja važna istraživanja iz raznih specijalnosti prirodnih nauka.

Svakako da je bila i Bučićeva zasluga što je Haeckel imao velikog uspjeha u svome poslu. Njihovi međusobni srdačni odnosi doprinosili su i uspjehu u naučnom radu. To priznaje i sam Haeckel u svome posljednjem pismu upućenom Bučićevoj obitelji prilikom njegove smrti 1911.

B I L J E Š K E

¹⁾ »Rasprave i građe za povijest nauka«, Knjiga I — str. 207—259. Izdanje Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti. Zagreb 1963.

²⁾ U daljem izlaganju biti će upotrebljavan samo izraz »Centar« namjesto »Centar za zaštitu kulturne baštine«.

Na ovom mjestu zahvaljujem Centru za zaštitu kulturne baštine u Hvaru, na materijalnoj pomoći čime mi je omogućio da sam mogao skupiti materijal za ovaj rad.

³⁾ Mikroskop se čuva u Kabinetu Dr Grgura Bučića, u Centru.

⁴⁾ Gore iznijeti tekst ubačen je u lijevu kolonu rukopisa sa strane, dok su na desnoj strani kolone zabilježena Bučićeva promatranja.

⁵⁾ Vivarij, gdje je Bučić na umjetni način uzgajao spužve, nalazio se u uvali Sokolici, na sjevernoj strani otoka Hvara.

⁶⁾ Padre Bonagrazia, starješina samostana Franjevaca u Hvaru, u kome je Haeckel stanovao 1871. godine. On mu je katkada pomagao u radu prilikom raspoređivanja materijala.

⁷⁾ Braun M. je njemački učenjak, zoolog, koji je proučavao kopnene pužve na otoku Hvaru.

⁸⁾ Vjerojatno je lov morskih organizama.

⁹⁾ Jedan novčić je bio stoti dio austrijske forinte.

¹⁰⁾ Padre Bonagrazia.

¹¹⁾ Ona je trajala od 21. prosinca 1872. do 25. svibnja 1876.

¹²⁾ A. Tadić: O životu i radu Grgura Bučića — Rasprave i građe za povijest nauka. — Knjiga I. Izdanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb 1963.

¹³⁾ Nije poznato da bi Haeckel bio posjetio Hvar tog kolovoza.

¹⁴⁾ Podmorski telegrafski kabel Hvar — Vis mijenjao se 1887. Kada je već bio izvađen, Bučić je sa njega skupio razne sitne organizme. Tom prilikom našao je razne spužve čije nazive nije znao. U jednom nadenom rukopisu on ih je donekle opisao i popratio s više crteža. Rukopisu je stavio naslov »SPUGNE NUOVE?« Dakle, sa znakom pitanja jer nije bio siguran o kakvim se vrstama spužava radi.

¹⁵⁾ Vidi moj već spomenuti rad o Grguru Bučiću u izdanju JAZU.